

การท่องเที่ยวเชิงพุทธปราสาทกุกาสิงห์ ตำบลกุกาสิงห์

อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

KUKASING CASTLE BUDDHIST TOURISM KUKASING SUBDISTRICT,
KASET WISAI DISTRICT ROI ET PROVINCE

¹อุมารินทร์ เลิศสหพันธ์ และ ²พระวรพันธุ์ วรปญโญ/กระจายศรี

¹Umarin Lertsahaphan and ²Phra Worapant warapanyo (Khajaisri)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹umarin26um@gmail.com, ²phraphichsap@gmail.com

Received: July 08, 2023; Revised: July 27, 2023; Accepted: August 23, 2023

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเชิงพุทธหรือเชิงศาสนา เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถาน และครูบาอาจารย์ รวมถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา ปราสาทกุกาสิงห์ เป็นศาสนสถานตามนัยความหมายการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เป็นโบราณสถานสถาปัตยกรรมศิลปะเขมรแบบบาปวน ในศตวรรษที่ 16 สร้างขึ้นเป็นเทวสถานในลัทธิไศวนิกาย เพื่ออุทิศถวายแด่พระอิศวรเทพเจ้าสูงสุด มีปรางค์ 3 องค์ ประกอบด้วย 1) กลุ่มปราสาทประธาน 2) บรรณาลัย และ 3) โคปุระ (ซุ้มประตู) ซึ่งทำให้เกิดคุณค่าของการท่องเที่ยวปราสาทกุกาสิงห์ ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าด้านจิตใจ ชาวบ้านมีความศรัทธาต่อปราสาทกุกาสิงห์ ได้มาขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลและเป็นที่พักทางจิตใจ และการทรงเจ้าเข้าผี ซึ่งเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคลในการสร้างขวัญกำลังใจ 2) คุณค่าด้านสังคม 3 ประการ คือ (1) การสืบสานประเพณีวัฒนธรรม เช่น การประกอบพิธีกรรม สงกรานต์ระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคมของทุกปี (2) ความสามัคคี เช่น การเสี่ยงทายของชาวบ้านนำน้ำอบน้ำหอมไปรดทรงตามกู๋ ชุมชนร่วมกันจัดงานเทศกาลการท่องเที่ยวกินข้าวพาลงด้วยความพร้อมเพรียง (3) การพัฒนาชุมชน การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณ

¹อาจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย

² อาจารย์, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย

รอบๆ ปราสาทและบริเวณใกล้เคียง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว 3) คุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม ลวดลายสลัก ลายกลีบบัว และลายกนก ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม นับได้ว่าปราสาท กูกาสิงห์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธหรือเชิงศาสนา สำหรับมวลมนุษยชาติอีกแห่งหนึ่งอย่างภาคภูมิใจ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงพุทธ, ปราสาทกูกาสิงห์

Abstract

Buddhist or religious tourism is a trip to a religious place to visit or worship sacred things worship and teacher including religious activities Kuka Sing Castle It is a religious place in the sense of Buddhist tourism. It is an ancient Khmer architecture in the Bapuan style in the 16th century, built as a temple in the Sawai sect. To dedicate to Shiva, the supreme god, there are 3 pagodas consisting of 1) the main castle group 2) the library and 3) the Kopura (arch) which creates the value of tourism in Prasat Kukasing in 3 aspects: 1) psychological value Villagers have faith in Ku Ka Sing Castle. came to ask for blessings for prosperity and a spiritual refuge and witchcraft 2) 3 social values: (1) the continuation of cultural traditions, such as performing the Song Ku ritual between April and May every year; The house brought perfumed water to bathe on Ku. Communities join together to organize the Pa Lang Rice Tourism Festival in unison. (3) Community Development Improving the surrounding landscape Castle and surrounding area 3) Value of art and culture, carved patterns, lotus petals and Kanok patterns. Made people to gain knowledge about Bapuan Khmer art which is a cultural heritage It can be said that Kuka Sing Castle Is it a Buddhist or religious tourist attraction? for mankind another proud

Keywords: Buddhist tourism, Kukasing Temple

บทนำ

ประเทศไทยมีแหล่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยวจำนวนมาก จึงทำให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ และการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเทศไทยดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติให้มีความต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีชื่อเสียง โดยซึมซับวิถีชีวิต ประเพณีที่งดงาม สักการะสิ่งศักดิ์ตามความเชื่อทางศาสนา

ผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงาน นอกจากนี้ส่งผลให้ธุรกิจเกี่ยวเนื่องอื่นๆ เช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจที่พัก ธุรกิจขายของที่ระลึก เป็นต้น (ชนัญญ์ วงษ์วิภาค, 2552: 44) ในฐานะประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาการท่องเที่ยวในแนวพุทธ มิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ แต่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ซึ่งถ้าหากกล่าวถึงพระพุทธวจนะในคราวที่ส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ว่า “พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสจตุสสในตนน้อยมีอยู่ย่อมเลื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (ส.ส. (ไทย) 15/141/179-180) จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธในแต่ละนิยามล้วนมีความหมายเพื่อการแสวงหาความรู้ ศึกษาหาข้อปฏิบัติอันเป็นหลักในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น และผู้ให้บริการอันจะนำมาซึ่งความสงบสุขสันติภาพแก่มวลมนุษยชนทุกหมู่เหล่า และการปฏิบัติในหนทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์รวมถึงหมู่สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอันวิจิตรแห่งธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ที่ทุกสรรพสิ่งล้วนต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเพื่อความดีงามของสังคม และสรรพสิ่งในโลก “การท่องเที่ยวแนวพุทธ คือ การเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง” (พระมหาสุทนต์ อ่อน, 2542: 4-9) เมื่อพูดถึงการท่องเที่ยวเชิงพุทธแล้ว ปราสาทกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จึงถือว่าเป็นโบราณสถานสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรที่เรียกว่าบาปวน พ.ศ.1560-1630 โดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 9 อุบลราชธานี สังกัดกรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่ง และบูรณะกู่กาสิงห์ให้สวยงามยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในภาคอีสาน ตลอดถึงการเป็นศูนย์กลางมรดก ทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ

คำว่า Buddhist Tourism เป็นการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ผู้เขียนขอเสนอการท่องเที่ยวเชิงพุทธใน 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้ คือ

1. การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวว่า เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ จะกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงาน และการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่มีคำว่าระยะทางจะใกล้หรือไกล และการเดินทางเพื่อจะเป็นการค้างแรมหรือไม่ก็ตาม (การท่องเที่ยวแห่ง

ประเทศไทย, 2543: 2) และยังเป็นการท่องเที่ยวโดยผู้ท่องเที่ยวไม่มุ่งหวังที่จะได้รับผลตอบแทน แต่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540: 6)

2. การท่องเที่ยวเชิงพุทธ แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน เช่น อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกัน 2) แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม ได้แก่ การนั่งสมาธิ และทำวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549: 28) การท่องเที่ยวที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และปันผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งชุมชนนั้นๆหรือที่เรียกว่า Buddhist Tourism (ธนิธ บุตรทิพย์สกุล, 2558: 43)

3. สาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว เป็นผลตามมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้การท่องเที่ยวของชนชั้นกลางทั่วโลกขยายตัวอย่างรวดเร็วไปตามกันจนถึงปัจจุบันที่การท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลก ในสภาพของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกลายเป็นสังคมวัตถุนิยมมากขึ้น ประชากรส่วนใหญ่ต้องทำงานหลัก ต้องการพักผ่อนหย่อนใจเมื่อมีโอกาสหรือสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจเอื้ออำนวย(บุญเลิศ จิตต์วัฒนา, 2542: 15) นักท่องเที่ยวภายในประเทศเกือบทั้งหมดล้วนเป็นผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวจึงมีหลายประการ ดังนี้ 1) ความเครียดในการทำงาน จากการทำงานที่เคร่งเครียดตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้เองร่างกายจึงจำเป็นต้องพักผ่อนเพื่อให้การทำงานในช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น 2) รายได้ของประชากรดีขึ้น จากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้คนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานและประดิษฐ์ค้นคิดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ขึ้นมา 3) ความสะดวกทางด้านการคมนาคม การคมนาคมนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริม ทำให้เกิดกิจการท่องเที่ยวปรากฏขึ้น ในสภาพปัจจุบัน 4) มีเวลาว่าง เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จึงทำให้เครื่องมือเครื่องใช้ที่นำมาใช้ในการผลิตมีประสิทธิภาพ มีการนำเอาเครื่องมือและเครื่องจักรชนิดต่างๆ มาใช้ทำงานแทนคนทำให้รายได้ของประชากรโดยทั่วไปดีขึ้น และมีเวลาว่างพอที่จะนำไปใช้แสวงหาความสุขทางด้านการท่องเที่ยวและอื่นๆ 5) จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น จากการที่จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น และยังมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่นๆ โดยอาศัยหลักวิชาการและเพื่อสนองต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น (นิคม จารุมณี, 2536:33)

4. บทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งบทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น คือ 1) สภาพของวัดที่มีสถาปัตยกรรม วิหาร อุโบสถ องค์พระพุทธรูปและสิ่งต่างๆ อันประกอบรวมกันเป็นวัด อยู่ในสภาพที่เหมาะสม วัดที่มีบริเวณสะอาดสะอ้าน พระสงฆ์สามารถ

ให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม แก่ผู้ไปเยือน ฯลฯ 2) วัดเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมอันเป็นผลงานของช่างสกุลต่างๆ เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจศรัทธา มีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ ที่สะท้อนให้เห็นได้เป็นรูปธรรม ในรูปของศิลปกรรมแบบต่างๆ (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2535: 44) 3) การที่วัดเป็นสถานที่ๆ มีบริเวณมีอาคารสถานที่กว้างขวาง มีข้าวของเครื่องใช้มากมาย วัดจึงอยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้ โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อยให้ได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวได้มากขึ้น (Bhatia, A.K., 1983: 237)

จะเห็นได้ว่าบทบาทของวัดเอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น วัดอยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้ โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อยให้ได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวได้มากขึ้น นับเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ ให้สามารถเดินทางท่องเที่ยวเปิดหูเปิดตามากขึ้น เป็นแหล่งที่จะให้นักเรียน นักศึกษา และคนทั่วไปได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ และชื่นชมผลงาน อันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และเป็นศูนย์กลางรวบรวม เก็บรักษา และดูแลศิลปวัตถุเหล่านั้น ซึ่งมีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษที่สะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมสายใยของอดีตกับปัจจุบันสืบทอดเป็นมรดกวัฒนธรรมสืบทอดลูกหลานต่อไป

ปราสาทกุ๋กาสิงห์

กุ๋กาสิงห์ คำว่า กู๋ มาจากคำที่ชาวบ้านทั่วไปใช้เรียกโบราณสถานที่เป็นปราสาทหิน คำว่า กา ในภาษาอีสานตรงกับคำว่า ตรา ในภาษากลาง ซึ่งมีความหมายเดียวกัน หมายถึงเครื่องหมาย ส่วนคำว่า สิงห์ มาจากชื่อประติมากรรมรูปสิงห์สองตัวที่ตั้งอยู่ทางเข้าปราสาท ซึ่งเป็นไปตามคติทวารบาลของศิลปะแบบเขมร เพราะสิงห์เป็นสัตว์ที่มีอำนาจจึงทำหน้าที่รักษาทวารบาลหรือประตูของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สร้างตามคติความเชื่อทางศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย ซึ่งนับถือพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุด จากลวดลายหน้าบัน ทับหลัง สันนิษฐานว่าเป็นศิลปะแบบบาปวน เช่น ทับหลังมีลักษณะเป็นการเล่าเรื่อง โดยมีภาพบุคคลเป็นส่วนใหญ่ มีรูปของหน้าสัตว์ประหลาดโดยการผสมผสานรวมกับเทวดาที่นุ่งอยู่ภายในซุ้ม หรือบางภาพอาจเป็นการเล่าเรื่องของ ฤๅษณ์อวตาร ได้แก่ ปราสาทแม่บุญตะวันออก เป็นต้น กุ๋กาสิงห์ สร้างในศตวรรษที่ 16 (ราว พ.ศ. 1550 - 1630) เป็นเทวสถานอุทิศถวายแด่พระอิศวร เทพเจ้าสูงสุด สร้างด้วยศิลาแลง และศิลาทราย มีปรางค์ 3 องค์ (ปรางค์องค์กลางขนาดใหญ่กว่าอีกสององค์) ตั้งบนฐานของศิลาแลงเดียวกัน เรียงในแนวเหนือ-ใต้ หันหน้าไปทางทิศตะวันออกฐานของปรางค์ก่อด้วยหินทรายสลักลวดลาย มีอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า (บรรณาลัย คือห้องสมุด หรือห้องเก็บพระคัมภีร์) ปรางค์ประธาน มีห้องครรภคฤหะ (ห้องประกอบพิธีกรรม) พบศิวิลิ่ง ซึ่งเป็นตัวแทนของเทพสูงสุด คือ พระอิศวร และความอุดม

สมบูรณ์ตามความเชื่อศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย พบทับหลังหลายชิ้น ชิ้นหนึ่งสลักเป็นภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณในขุมเรือนแก้ว โดยยืนอยู่เหนือหน้ากาก ซึ่งใช้มือยึดจับท่อนพวงมาลัย อีกทีหนึ่ง พบขุมหน้าบันสลักเป็นภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณท่ามกลางลายก้านขดอีกด้วย ส่วนปราสาทอีกสององค์ มีขนาดและลักษณะเดียวกันผนังก่ออิฐมีประตูเพียงด้านหน้า ภายในมีแท่นรูปเคารพ ถัดออกมา มีกำแพงล้อมรอบหมู่ปราสาท และขุมประตู ซึ่งก่อด้วยศิลาแลงทั้งสี่ด้าน มีมุขยื่นทางด้านหน้าประตูเข้าออกสามทาง (ด้านหน้า และด้านข้าง) ถัดออกไปเป็นคูน้ำรูปเกือกม้า ที่นี้พบโบราณวัตถุหลายอย่าง อาทิ ทับหลัง เสากรอบประตู เสาประดับผนัง (เสาลูกมะหวด) บราลี ปลียอดและอื่นๆ

ภาพประกอบที่ 1-2 ปราสาทกู่กาสิงห์

[illegible]

กรมศิลปากร โดยสำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 9 อุบลราชธานี กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งและฟื้นฟูบูรณะให้มีสภาพดี แต่บางอย่างไม่สามารถนำกลับเข้าที่ ได้ก็เก็บ และตั้งแสดงไว้ในอาคาร ซึ่งมีมากมายคล้ายๆ กับที่ปราสาทสระกำแพงใหญ่ อุทุมพรพิสัย ศรีสะเกษ ซึ่งเป็นเทวสถานสำคัญคล้ายกัน แต่มีขนาดใหญ่กว่ากุฎกาสิงห์พอควร สิ่งปลูกสร้าง ภายหลังบูรณะ กลับคืนสู่สภาพดีที่สดุเท่าที่จะทำได้บางอย่างเหลือเพียงร่องรอย คือ ซากฐาน กรอบบานประตู ทำให้สามารถติดตั้งทับหลังกลับที่เดิมได้ หินที่เหลือจากการเรียงกลับคือ หินที่ ปะติดปะต่อไม่ได้ก็กองเก็บไว้ โบราณสถานก่กาสิงห์หรือปราสาทก่กาสิงห์ ประกาศในราชกิจจา

นุเบกษา เล่ม 52 หน้า 3696 วันที่ 8 มีนาคม 2478 เรื่องการกำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ (ภูากาสิงห์บ้านภูากาสิงห์) และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนพิเศษ 173 วันที่ 17 มีนาคม 2542 เรื่องการกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานสำหรับชาติ (ภูากาสิงห์) (บุญครอง ชอบขาย, 2555: 116-117)

คุณค่าของการท่องเที่ยวปราสาทภูากาสิงห์

1. คุณค่าด้านจิตใจ ปราสาทภูากาสิงห์ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีสองช่วงสมัยคือ สมัยบาปวน ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16 และพุทธศตวรรษที่ 18 เมื่อชาวอีสานล้านช้างได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานขอมใหม่ จึงให้ความเคารพนับถือตัวปราสาทนี้เช่นเดิม มีความเชื่อและมีธรรมเนียมปฏิบัติ คือ การเคารพ กราบไหว้ การบนบานศาลกล่าว การบวงสรวง และจุดบั้งไฟเสี่ยงทายในช่วงสงกรานต์ การทรงเจ้าเข้าผีถือ เพื่อเป็นการดึงดูดศรัทธาและการอนุรักษ์โบราณสถานอีกทางหนึ่งจนถึงปัจจุบันนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า “เจดีย์ 4 หมายถึง สถานที่หรือสิ่งเคารพบูชาเนื่องด้วยพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) ธาตุเจดีย์ เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 2) บริโกทเจดีย์ เจดีย์คือสิ่งหรือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยทรงใช้สอย เช่น บาตร จีวร และบริวารอื่นๆ 3) ธรรมเจดีย์ เจดีย์บรรจุพระธรรม เช่น บรรจุใบลานจารึกพุทธพจน์แสดงหลักปฏิจาสัมปทา 4) อุทเทสิกเจดีย์ เจดีย์สร้างอุทิศพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระพุทธรูป (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2546: 24)

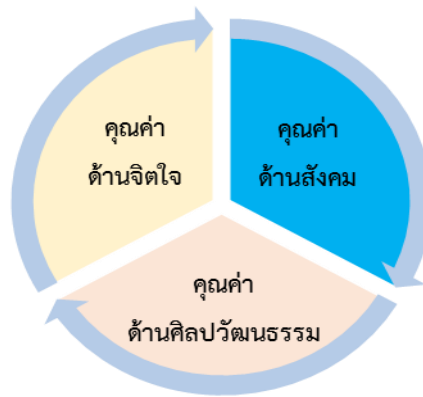
2. คุณค่าด้านสังคม ปราสาทภูากาสิงห์เป็นทรัพยากรสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน ในแต่ละปีจะมีการใช้โบราณสถานภูากาสิงห์ในลักษณะต่างๆ เช่น การประกอบพิธีบนบานของส่วนบุคคล การประกอบพิธีกรรมสงฆ์ ระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคมของทุกปี การประกอบพิธีมีการจุดบั้งไฟ การเสี่ยงทายของชาวบ้านนำน้ำอบน้ำหอมไปรดตรงตามภู มีการทำความสะอาดเฉพาะช่วงเทศกาล รวมทั้งการจัดงานเทศกาลการท่องเที่ยวกินข้าวพาล และชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพื้นที่ปีละจำนวนมาก และองค์กรที่มีบทบาทในการดูแลรักษาโบราณสถานในชุมชน ท่านประเวศ วะสี กล่าวว่า “วิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง ต่อกกลุ่มต่างสังคม ต่างก็มีรูปแบบทางวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น ทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณี และจารีตที่แตกต่างกันออกไป” (ประเวศ วะสี, 2547: 313)

3. คุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม ปราสาทภูากาสิงห์นั้น มีลวดลายสลักต่างๆ เช่น ลายกลีบบัว และลายกนก ซึ่งแบบแผนผังและโบราณวัตถุที่พบนั้นบ่งบอกให้ ทราบว่าภูากาสิงห์ ได้รับอิทธิพลจาก ศิลปะเขมรที่เรียกว่าบาปวน เพื่อสร้างเป็นเทวสถานอุทิศถวายแด่พระอิศวรเทพเจ้าสูงสุด สร้างด้วยศิลาแลงและศิลาทราย มีปรangk 3 องค์ โดยมีรูปแบบการก่อสร้าง ปราสาทภูากาสิงห์มีผังการก่อสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

มีกำแพงแก้วล้อมรอบประกอบด้วย 1) กลุ่มปราสาทประธาน ก่อด้วยอิฐตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน ปราสาทประธานอยู่ตรงกลางมีมุขกระสันเชื่อมกับมณฑป มีประตูและบันไดทางขึ้นทางด้านทิศตะวันออกเพียงด้านเดียว อีกสามด้านทำเป็นประตูหลอก ถัดเข้าไปเป็นห้องครรภคฤหะประดิษฐานศิวลึงค์ ทำจากหินทรายสีเขียวสภาพสมบูรณ์ และมีประติมากรรมโคนนทิตั้งอยู่ด้านหน้าปราสาทประธานองค์กลาง ส่วนปราสาทด้านทิศเหนือและทิศใต้ เป็นเพียงห้องครรภคฤหะสำหรับประดิษฐานประติมากรรมรูปเคารพ 2) บรรณาลัย ตั้งอยู่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อสร้างด้วยศิลาแลง โดยสร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันตกทั้งสองหลัง 3) โคปุระ (ซุ้มประตู) ก่อด้วยศิลาแลงผสมอิฐทั้งสี่ด้าน แต่สามารถใช้เข้าออกเฉพาะด้านทิศตะวันออก และด้านทิศตะวันตก จากการขุดแต่งปราสาทภู่กาสิงห์ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก เช่น ทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณบนหน้ากาล พระพิฆเนศ เศียรหินทราย แผ่นทองคำรูปดอกบัวแปดกลีบ เครื่องประดับทองคำนาคห้าเศียร โคนนทิ คานสำริด นาคสามเศียร (ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติร้อยเอ็ด)” โบราณสถานหรือปราสาทภู่กาสิงห์นั้น ตามความหมายคำว่า “โบราณสถาน” ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 3 ให้ความหมายไว้ว่า ทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย หรือหมายถึง สิ่งที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งได้ซึ่งมีประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีอันมีอายุเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมายาวนานสิ่งที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้เช่น เมืองโบราณ ปราสาท ราชวัง วัด เทวาลัย สระน้ำ เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2545: 5) โบราณสถานหรือปราสาทภู่กาสิงห์นั้น มีลวดลายสลักต่างๆ ลายกลีบบัวและลายกนก และพบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก เช่น ทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณบนหน้ากาล พระพิฆเนศ เศียรหินทราย เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธปราสาทภู่กาสิงห์ ตำบลภู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้เกิดคุณค่าของการท่องเที่ยวปราสาทภู่กาสิงห์ ใน 3 ด้าน ได้แก่

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

- 1) คุณค่าด้านจิตใจ ปราสาทภูกาสิงห์ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีสองช่วงสมัยคือ สมัยบาปวน ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16 และพุทธศตวรรษที่ 18 เมื่อชาวอีสานล้านช้างได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานขอมใหม่ จึงให้ความเคารพนับถือตัวปราสาทนี้เช่นเดิม มีความเชื่อและมีธรรมเนียมปฏิบัติ คือ การเคารพ กราบไหว้
- 2) คุณค่าด้านสังคม ปราสาทภูกาสิงห์เป็นทรัพยากรสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน ในแต่ละปีจะมีการใช้โบราณสถานภูกาสิงห์ในลักษณะต่างๆ เช่น การประกอบพิธีบนบานของส่วนบุคคล การประกอบพิธีกรรมสงฆ์ ระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคมของทุกปี
- 3) คุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม ปราสาทภูกาสิงห์นั้น มีลวดลายสลักต่างๆ ลายกลีบบัวและลายกนก ซึ่งแบบแผนผังและโบราณวัตถุที่พบนั้นบ่งบอกให้ ได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรที่เรียกว่าบาปวน สร้างด้วยศิลาแลงและศิลาทราย มีปรางค์ 3 องค์ โดยมีรูปแบบการก่อสร้าง ปราสาทภูกาสิงห์มีผังการก่อสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีกำแพงแก้วล้อมรอบ

บทสรุป

ปราสาทภูกาสิงห์ เป็นศาสนสถานตามนัยความหมายการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ตั้งอยู่ที่วัดบูรพาภูกาสิงห์ เป็นโบราณสถานสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรแบบบาปวน ในศตวรรษที่ 16 สร้างขึ้นเป็น เทวสถานในลัทธิไศวนิกาย เพื่ออุทิศถวายแด่พระอิศวรเทพเจ้าสูงสุด สร้างด้วยศิลาแลงและศิลาทรายมีปรางค์ 3 องค์ ประกอบด้วย 1) กลุ่มปราสาทประธาน 2) บรรณาลัย และ 3) โคปุระ (ซุ้มประตู) ปราสาทภูกาสิงห์ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนภูกาสิงห์ และประชาชนทั่วไปที่ได้มาเยี่ยมชม ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าด้านจิตใจ คือ ชาวบ้านมีความเชื่อศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิริมงคลและเป็นที่พักทางจิตใจ 2) คุณค่าด้าน

สังคม คือ (1) การสืบสานประเพณีวัฒนธรรม เช่น การประกอบพิธีกรรมสงฆ์ ระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคมของทุกปี (2) ความสามัคคี เช่น การเสี่ยงทายของชาวบ้านนำน้ำอบน้ำหอมไปรดตรงตามภู (3) การพัฒนาชุมชน ในการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณรอบๆ ปราสาทและบริเวณใกล้เคียง เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอย่างสะดวกสบาย 3) คุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม ปราสาทภูเก้าสิงห์นั้น มีลวดลายสลักต่างๆ เช่น ลายกลีบบัวและลายนก ได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรแบบบาปวน และหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก เช่น ทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณบนหน้ากาล เศียรหินทราย เครื่องประดับทองคำนาคห้าเศียร เป็นต้น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่ลูกหลาน อันเป็นการตระหนักให้เห็นถึงรากเหง้าของบรรพบุรุษและความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2545). *กรมศิลปากรกับการบริหารจัดการทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม อดีต ปัจจุบันอนาคต*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2543). *คือถิ่นฐานคือบ้านเรา อบต. กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: แปลนโมทิฟ.
- _____. (2549). *การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ*. กรุงเทพฯ: มปท.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). *วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชนัญ วงษ์วิภาค. (2552). *การท่องเที่ยววัฒนธรรม*. คณะโบราณคดี. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. (2535). *วัดกับการท่องเที่ยว*. จุลสารการท่องเที่ยว. 18(1), 4-9.
- นิคม จารุมณี. (2536). *การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- นำชัย ทนผล. (2545). *พัฒนาชุมชนหลักการและยุทธวิธี*. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). *การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. เอกสารประกอบการสอน : คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเวศ วะสี. (2547). *ธรรมชาติของสรรพสิ่งการเข้าถึงความจริงทั้งหมด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระมหาสุทิตย์ อ่อน. (2542). *การท่องเที่ยวแนวพุทธ*. จุลสารการท่องเที่ยว. 18(1), 4-9.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2548). *อ่านวัฒนธรรมชุมชน*. วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์ แนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

วีรณ ตั้งเจริญ และคณะ. (2544). *การรับรู้และจินตภาพ*. กรุงเทพฯ: สันติศิริ การพิมพ์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2544). พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย ความรู้เรื่องเมืองไทย เล่มที่ 1. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Bhatia. A.K. (1983). *Tourism Development: Principle and Practices*. New Delhi: 2
nd Steering. Publishers Private Limited.

[illegible]

